

Журба К.С., Кріпак В.В.

Теоретичний аналіз проблеми акцентуацій характеру

Анотація. У статті висвітлено значення характеру у житті людини. Показано, що акцентуації характеру є крайніми виразами норми. Відзначено негативний вплив акцентуацій на формування особистості. Зроблений теоретичний аналіз літератури з теми дослідження. Показано, що по суті акцентуації характеру – це ті ж індивідуальні риси, яким властива тенденція до потенційного переходу в певний патологічний стан.

Ключові слова: характер, акцентуації характеру, патологія, теоретичний аналіз.

К.С. Журба, В.В. Крипак. Теоретический анализ проблемы акцентуаций характера

Аннотация. В статье отражено значение характера в жизни человека. Показано, что акцентуации характера являются крайними выражениями нормы. Отмечено негативное влияние акцентуаций на формирование личности. Сделан теоретический анализ литературы по теме исследования. Показано, что по сути акцентуации характера – это те же индивидуальные черты, которым свойственна тенденция перехода в определенное патологическое состояние.

Ключевые слова: характер, акцентуации характера, патология, теоретический анализ.

K. Zhurba, V. Kripak. Theoretical analiz problems of accentuation for character

Abstract. The article highlights the importance of character in human life. It is shown that character accentuations are extreme expressions of the norm. The negative influence of accentuations on the formation of personality is noted. A theoretical analysis of literature on the subject of research was made. It is shown that the nature of the accentuation of the character is the same individual features, which tends to a potential transition to a certain pathological state.

Key words: character, character accentuation, pathology, theoretical analysis

Постановка проблеми. Властивостям характеру належить беззаперечно важливе місце у системі значимих особливостей особистості, які опосередковують рівень супротиву організму до впливу факторів зовнішнього середовища і соціальних умов існування, визначають унікальний за своїми характеристиками спосіб життя та спрямованість прояву окремих поведінкових реакцій людини.

Максимально збалансоване та адекватне поєднання тих параметрів особистості, які по факту формують характерологічні риси, визначає оптимальне становлення процесів регуляції діяльності та поведінки, що у свою чергу, забезпечує конструктивний хід соціально-адаптаційних процесів.

Протилежний за змістом вплив на формування особистості справляють акцентуації характеру, які представляють собою гіперболізований розвиток окремих рис характеру, що відбувається за рахунок деструктивної перебудови інших характерологічних рис. У процесі такого зсуву рис характеру можуть сформуватися численні патології, які стають фактором руйнування гармонійного розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу. Питання, що пов'язані з формуванням характеру особистості та значимості у цьому процесі акцентуацій та патологій, вже доволі довгий час знаходяться у полі дослідження фахівців абсолютно різних напрямків наукових досліджень. Серед провідних науковців-психологів можна виділити ряд дослідників чий внесок у розробку окресленої проблеми важко переоцінити. До їх числа однозначно відносяться праці В. Бехтерева, П. Ганнушкіна, О. Кербікова, К. Леонгарда, А. Лічко, Г. Ложкіна, Н. Пов'якель, О. Запухляк та інших.

Індивідуальні риси людини є важливим елементом структури особистості, її «становим» обґрунтуванням, яке є як і провідним для цілісної спрямованості особистості, так і індивідуальним, таким, що з'являється в результаті індивідуального життєвого досвіду окремої людини. При цьому характером людини можна вважати сукупність стійких індивідуальних особливостей, які формуються і виявляються в діяльності і спілкуванні, він обумовлений специфічними для конкретної людини формами поведінки [5].

У найзагальнішому варіанті визначення характер можна розглядати як поєднання стійких інструментальних особистісних рис в основі яких лежить по-перше, динамічний стереотип, по-друге певний тип нервової системи. У свою чергу динамічною стороною характеру можна вважати темперамент людини. При цьому, особливості характеру, які виходять за межі так званої «норми», але не доходять до ступеня психопатії, довгий час привертають увагу психіатрів. Зокрема, В. Бехтерев писав про «перехідні стани між психопатією та нормальним станом», П. Ганнушкін – про «латентні психопатії» [1], Г. Ушаков – про «крайні варіанти нормального характеру» [9], А. Лічко – про «акцентуації характеру» [5]. Цікавою є позиція П. Ганнушкіна, який припускає, що окрема акцентуація виступає у вигляді балансу на межі хвороби та здоров'я, а її загострені вирази можуть вказувати на конкретну хворобу [1].

Одним із провідних фахівців у області дослідження акцентуацій характеру є німецький психіатр Е. Кречмер. У його дослідженнях прослідковується думка, що тип характеру напряму залежить від структури особистості. Однією з позицій автора є теза про те, що те поєднання рис, що у подальшому формують структуру характеру окремої людини є закономірним, а не випадковим. Ці риси формують чітко виділені типи, які стають сигналами, що дають можливість виявити та будувати відповідну типологію характеру [3].

Інший дослідник, який є не менш значимим фахівцем у області дослідження акцентуацій характеру К. Леонгард, визначає акцентуації, як відповідні загострення певних рис характеру особистості, що призводить до погіршення взаємодії з оточуючим людиною навколишнім світом. При цьому, якщо ці риси досягають піку свого, так званого «загострення», то це може призвести до розладів особистості, що має вже серйозні наслідки для стабільності психіки людини. По суті, може зупинитися сам процес самореалізації людини, коли домінування окремих акцентуацій досягає своєї крайньої норми. У роботах цього автора зустрічаються два терміни «акцентуїтована особистість» та «акцентуїтовані риси характеру». При цьому він проводить видову межу між психопатією і нормою. Його позиція ґрунтується на тому, що акцентуїтовані особистості по суті є не хворими людьми, а представляють собою індивідів, що мають яскраво виражені індивідуальні особливості [4].

Вузькоспеціалізована сфера знань у галузі характеру та його патологій є предметом вивчення А. Лічко, який звертає увагу наукової громади на те, що акцентуації характеру по суті є демонстрацією в поведінці людини окремих рис характеру, що потенційно можуть викликати певні відхилення особистості та негативно вплинути на процес її самореалізації та розвитку у цілому [5].

Серед інших вчених, виділяється позиція російського психіатра П. Ганнушкіна, який припускає, що акцентуація може бути специфічним балансом на грані хвороби та здоров'я, а її гіперболізовані прояви можуть вказувати на певну хворобу [1]. Близькою є позиція іншого російського психолога С. Семичова, який вважав, що зустріч людини з певною травмуючою ситуацією може викликати розвиток певних рис характеру, через що можуть виникнути конкретні порушення поведінки і діяльності людини. Дослідник вказує на те, що певні акцентуації значимо впливають на процес самореалізації особистості в різні вікові періоди розвитку, зокрема в юнацькому віці. Явно іншу, можна сказати, що навіть протилежну позицію має Ю. Гіппенрейтер, наголошуючи на тому, що так звана соціальна дезадаптація акцентуїтованих особистостей або не настає, або є настільки недовготривалою, що не може суттєво вплинути на розвиток особистості.

У сучасній психологічній практиці існують ряд досліджень, які доводять теоретичну позицію про те, що акцентуації впливають на виникнення конкретних негативних психічних станів, які впливають на поведінку людини. У цьому контексті акцентуації розглядаються, як високо інтегральні феномени, які можуть потенційно викликати як негативні, як і позитивні психічні стани [8].

У колективних роботах Ю. Гільбуха та С. Подмазіна акцентуації характеру розглядаються як закономірне природне явище, що притаманне підлітковому та ранньому юнацькому віку. Тобто, з такої позиції видно, що акцентуації характеру не мають значного впливу на процес самореалізації особистості, оскільки є своєрідним закономірним явищем формування особистості в процесі онтогенезу [7].

На думку В. Моросанової тип акцентуації характеру відзеркалює специфіку потенційних ракурсів формування певного стилю для самореалізації особистості. Окремі особистості, маючи певні загострені риси характеру, можуть поводити себе специфічним і доволі незвичним чином, а інколи навіть взагалі відмовитися від активності. У цьому випадку лише гіпертимний тип акцентуацій створює позитивний фон для активності у подоланні перепон на шляху до досягнення певної життєвої мети.

Ряд дослідників вказують на очевидність того факту, що властивості певних типів характеру, зокрема, збудливого та педантичного типу акцентуацій можуть певним чином заважати реалізації особистості, у той час як розвиток певних людських якостей, таких як впевненість у собі підвищує здатність до саморегуляції особистості.

На сучасному етапі дану проблему розробляють такі дослідники як І. Бушай, О. Запухляк, С. Морозюк, Н. Панасенко та ін., однак їх роботи, як правило, зосереджені на проблемі структурних компонентів і динаміки характеру та його співвідношення з іншими індивідуальними психологічними утвореннями і лише опосередковано вказують на зв'язок акцентуацій характеру та окремих психологічних станів. Зокрема, Н. Панасенко досліджує особливості образу «Я» акцентуєваних підлітків із девіантною поведінкою; І. Бушай розробляє проблему психокорекції «Я-образу» підлітків-акцентуантів; С. Морозюк піднімає питання акцентуацій характеру й її впливу на ефективність учбової діяльності; О. Запухляк займається розробкою проблеми впливу акцентуацій характеру на агресивність. Ці роботи містять серйозний теоретичний матеріал та розставляють теоретичні акценти в дослідженні проблеми акцентуацій та патологій у формуванні характеру особистості [2].

Висновок. Акцентуації характеру суттєво впливають на формування моделі поведінки окремого індивіда і мають як позитивний так негативний потенціал, що безпосередньо проявляється у рівні та вираженості

соціальної адаптації та конкретних поведінкових актів у різних життєвих ситуаціях. По суті акцентуації характеру – це ті ж індивідуальні риси, яким властива тенденція до потенційного переходу в певний патологічний стан.

Список використаної літератури

1. Ганнушкин П.Б. Избранные труды / П.Б. Гуннушкин. – М.: Издательский центр «Академия», 1964. – 207 с.
2. Запухляк О.З. Особливості агресії акцентуйованих підлітків / Запухляк О.З. // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2004, т. VI, Вип. 1. – С. 152–157.
3. Кречмер Э. Строение тела и характер: Психология индивидуальных различий / Кречмер С. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 234 с.
4. Леонгард К. Акцентуированные личности / К. Леонгард. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 238 с.
5. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романова. – Санкт-Петербург: Речь, 2009. – 256 с.
6. Папуча М.В. Психологічні прояви особливостей акцентуацій характеру та їх вплив на процес самореалізації у юнацькому віці / М.В. Папуча // Науковий часопис Національного педагогічного університету М.П. Драгоманова. Серія 12. Педагогічні науки. Випуск 1 (46), 2015. – С. 236–241.
7. Подмазін С.І. Роль установки у формуванні та виявленні акцентуйованих рис характеру у підлітків / Под ред. Ю.З.Гільбуха. – К., 1994. – 87 с.
8. Русіна Н.С. Вплив акцентуацій характеру на поведінку підлітків / С.М. Русіна, Н.С. Карвацька, В.І. Курик // Клінічна та експериментальна патологія. – 2016. – Т. XV, № 2 (56). – Ч. 1. – С. 138–140.
9. Ушаков Г.К. Пограничные нервно-психические расстройства / Г.К. Ушаков. – М.: Медицина, 2002. – 400 с.